

ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ В ОХОРОНІ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Оксана Тулай,

*старший викладач кафедри казначейської справи
Тернопільської академії народного господарства*

Стабільна соціальна система є однією із основних ознак цивілізованості суспільства, невід'ємним його атрибутом. Адже держава несе відповідальність перед громадянами за їх фізичне, психічне та моральне благополуччя. Пріоритетність соціальних цілей держави визначається турботою про охорону репродуктивного здоров'я.

Репродуктивне здоров'я за визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВООЗ) – це стан повного фізичного, розумового та соціального благополуччя в усіх патаннях, що стосуються функцій і процесів репродуктивної системи.

З 5 по 13 вересня 1994 р. у Каїрі Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) провела четверту міжнародну конференцію з питань народонаселення та розвитку, яка відома також як Каїрська конференція. У цьому історичному заході брало участь 180 країн. Вироблена спільними зусиллями і підписана майже всіма країнами – учасницями конференції Програма дій засвідчила наявність нерозривного зв'язку між зростанням народонаселення і рівнем розвитку суспільства. Конференція наголосила на необхідності забезпечення загальної доступності послуг у сфері охорони репродуктивного здоров'я до 2015 р. та сформулювала розширене визначення репродуктивного здоров'я як «стану повного фізичного, психічного та соціального добробуту, а не лише відсутності захворювань у всьому, що стосується функцій репродуктивної системи та процесів у ній...» [1, с. 56]. Це означає можливість задовільного, безпечного сексуального життя та здатність до відтворення, передбачає право чоловіків і жінок на інформацію та доступ до безпечних, ефективних, прийнятних за ціною та зручних методів і засобів регулювання народжуваності, що не суперечать законодавчим нормам, а також право доступу до відповідних послуг з охорони репродуктивного здоров'я, які дозволяють жінці безпечно перенести вагітність, пологи та забезпечують батькам найкращу можливість народити здорову дитину.

Виходячи з наведеної вище дефініції «охорона репродуктивного здоров'я» визначається як сукупність методів, процедур і послуг, які впливають на репродуктивне здоров'я та добробут шляхом профілактики і вирішення проблем, що стосуються репродуктивного здоров'я (п. 7.2 Каїрської Програми дій) [1, с. 56].

В Україні, як і в усіх розвинутих державах світу, право на життя та охорону здоров'я визнає

за громадянами та закріплене в Основному Законі – Конституції. Стаття 49 Конституції України серед іншого встановлює, що держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування, що у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно, що держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності; ст. 43 визначає право громадян на належні, безпечні та здорові умови праці; ст. 45 визначає право громадян на відпочинок; ст. 46 визначає право громадян на соціальний захист, у тому числі у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності; ст. 48 визначає право кожного громадянина на достатній життєвий рівень для себе і для своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло; ст. 50 визначає право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля, вільний доступ до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів та предметів побуту тощо.

Таким чином, Конституція визначає загальні концептуальні підходи до регулювання фінансових відносин у сфері охорони репродуктивного здоров'я. Деталізація та конкретизація основних конституційних положень щодо правового регулювання фінансових відносин і механізмів їх реалізації в цій галузі знайшли своє відображення у законах, постановах Верховної Ради, указах Президента, нормативно-правових актах Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади тощо.

Проте на сучасному етапі трансформації економіки охорони здоров'я основною проблемою є те, що до цього часу Верховною Радою України не прийнято уніфікованого закону щодо розвитку охорони здоров'я загалом та охорони репродуктивного здоров'я зокрема на етапі переходу до нової системи соціально-економічних відносин. Поставлене питання є надзвичайно актуальним і вимагає вирішення у найближчому майбутньому.

Дослідженню окремих аспектів розвитку фінансових відносин в охороні репродуктивного здоров'я та їх нормативно-правового регулювання присвячені праці О. Василика, О. Кириленко, С. Кондратюка, В. Крамаренко, В. Опаріна, В. Рудого, С. Юрія. В умовах

формування та розвитку ринку послуг охорони репродуктивного здоров'я особливого значення набувають саме проблеми формування фінансових відносин закладів охорони репродуктивного здоров'я та їх нормативно-правового регулювання.

Фінансові відносини, як вважає С. Юрій, є складовою, а в ринкових відносинах – основною складовою господарського механізму, який, у свою чергу, є підсистемою економічних відносин, причому такою, що виступає зовнішньою формою цих відносин. Вона базується на конкретних господарських діях і зв'язках, які в кінцевому підсумку виражаються вартісними показниками. Фінансові відносини – це складна ієрархічна структура, цілісність якої визначає субординацію окремих фінансових відносин і категорій, що її відображають [2, с. 6–7].

Слід також зазначити, що в Україні майже відсутні комплексні дослідження, спеціально присвячені питанням формування фінансових відносин в охороні репродуктивного здоров'я та їх законодавчого регулювання. Нормативно-правовою основою, що забезпечує перехід закладів охорони репродуктивного здоров'я до нових форм господарювання, залишається низка законодавчих актів, які стосуються фундаментальних засад суспільного виробництва, у тому числі охорони репродуктивного здоров'я. Так, відповідно до Господарського кодексу України, **заклад охорони репродуктивного здоров'я як суб'єкт господарювання** – це учасник господарських відносин, який здійснює господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію, має відокремлене майно і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. Установчими документами суб'єкта господарювання є рішення про його утворення або засновницький договір, а у випадках, передбачених законодавством, – статут (положення) суб'єкта господарювання. В установчих документах повинні бути зазначені найменування та місцезнаходження суб'єкта господарювання, мета і предмет господарської діяльності, склад і компетенція його органів управління, порядок прийняття ними рішень, порядок формування майна, розподілу прибутків та збитків, умови його реорганізації та ліквідації, якщо інше не передбачено законом.

Відповідно до чинного законодавства (Конституції України, прийнятій на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р., Господарського кодексу України від 01.01.2004 р., Закону України «Про власність» від 07.02.1991 р. № 698-XII із змінами і доповненнями) в охороні репродуктивного здо-

ров'я можуть функціонувати такі види медичних закладів:

- *індивідуальне підприємство*, в основі якого лежить особиста власність та праця фізичної особи;

- *сімейне підприємство*, що ґрунтується на власності та праці громадян України – членів однієї сім'ї, які проживають разом;

- *приватне підприємство*, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи) з правом найму робочої сили;

- *підприємство колективної власності*, засновником якого є трудовий колектив підприємства, кооперативу, іншого статутного товариства, громадської організації;

- *комунальне підприємство*, в основі якого лежить комунальна власність територіальної громади;

- *державне підприємство*, що діє на основі державної власності;

- *спільне підприємство*, що ґрунтується на об'єднанні майна різних власників; засновниками такого підприємства можуть бути юридичні особи і громадяни України та інших держав;

- *підприємство*, в основі якого лежить власність юридичних осіб і громадян інших держав.

Залежно від об'ємів виробничо-господарської діяльності та чисельності працівників (до 25 осіб) медичний заклад може бути віднесений до категорії малих підприємств.

Заклади охорони репродуктивного здоров'я мають право на добровільних засадах об'єднувати свою виробничу, наукову, комерційну та інші види діяльності, якщо це, по-перше, не суперечить антимонопольному законодавству України і, по-друге, не заборонено Господарським кодексом та відповідає меті, зазначеній в установчих документах.

Згідно із Господарським кодексом України, господарськими товариствами в охороні репродуктивного здоров'я можуть бути організації, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна й участі у підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку. Державна реєстрація господарського товариства здійснюється в порядку, передбаченому ст. 58 Господарського кодексу.

До господарських товариств в охороні репродуктивного здоров'я можуть належати: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства. Акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю та товариство з додатковою відповідальністю створюються і діють на основі ста-

туту. Установчим документом повного командитного товариства є засновницький договір. Акціонерні товариства можуть бути відкритими або закритими. Акції відкритого акціонерного товариства можуть поширюватися шляхом відкритої підписки та купівлі-продажу на біржах. Акції закритого акціонерного товариства розподіляються між засновниками або серед заздалегідь визначеного кола осіб і не можуть поширюватися шляхом підписки, купуватися та продаватися на біржі. Закрите акціонерне товариство може бути реорганізоване у відкрите.

В охороні репродуктивного здоров'я можуть створюватися організаційні структури у вигляді таких об'єднань:

- *асоціації* – договірні об'єднання, створені з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися (асоціація не має права втручатися у господарську діяльність підприємств – учасників асоціації);
- *корпорації* – договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації;
- *концерни* – статутні об'єднання на основі повної фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання.

Заклади охорони репродуктивного здоров'я, що входять до складу вищезазначених організаційних структур, зберігають статус юридичної особи, на них поширюються положення Господарського кодексу України та інших законів щодо регулювання діяльності суб'єктів господарювання. В об'єднання можуть входити оздоровчі підприємства, утворені за законодавством інших держав, а вітчизняні підприємства можуть входити в об'єднання, утворені на території інших країн.

Законами України «Про приватизацію майна державних підприємств» від 04.03.1992 р., «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» від 06.03.1992 р., «Про споживчу кооперацію» від 10.04.1992 р., Господарським кодексом України від 01.01.2004 р. визначені основні напрями розвитку підприємницької діяльності у народному господарстві, у тому числі у сфері охорони репродуктивного здоров'я. Так, трудовий колектив медичного закладу (незалежно від форми власності), одного чи кількох його структурних підрозділів має право створювати товариство, орендувати чи купувати у власність майно на умовах, передбачених чинним законодавством Ук-

раїни. В межах різних організаційно-правових форм колектив медичних працівників надає медичні послуги населенню з метою отримання доходу.

Слід зазначити, що формування фінансових відносин на основі чинного законодавства України сприяє розвитку підприємництва в межах трьох організаційно-фінансових систем охорони здоров'я: державної, приватної та страхової. Зокрема, кожен суб'єкт підприємницької діяльності у сфері охорони репродуктивного здоров'я має право:

- розпочинати і провадити підприємницьку діяльність шляхом утворення, викупу чи реорганізації медичного закладу, а також укладення договору з власником майна підприємств;
- залучати на договірних засадах фінансові, матеріально-технічні та інші ресурси;
- самостійно формувати програму діяльності, обирати постачальників і споживачів, встановлювати ціни на послуги відповідно до закону;
- наймати та звільняти працівників;
- вільно розпоряджатися прибутком, що залишився після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законодавством;
- здійснювати зовнішньоекономічну діяльність та використовувати належну йому частку валютної виручки на свій розсуд.

У той самий час усі суб'єкти підприємницької діяльності у сфері охорони репродуктивного здоров'я зобов'язані:

- виконувати обов'язки відповідно до чинного законодавства та укладених договорів;
- самостійно укладати договори з працюючими за наймом громадянами чи уповноваженими ними органами;
- повністю розраховуватися з усіма працівниками медичного закладу відповідно до укладених договорів незалежно від фінансового стану організації;
- не порушувати права та законні інтереси громадян і їх об'єднань, інших суб'єктів господарювання, установ, організацій, права місцевого самоврядування та держави;
- здійснювати соціальне та інші види обов'язкового страхування громадян, забезпечувати їм належні і безпечні умови трудової діяльності відповідно до законодавства та колективного договору;
- своєчасно подавати декларацію про доходи і сплачувати податки в порядку та розмірах, визначених законодавством;
- заявляти про банкрутство у випадку неможливості виконання зобов'язань перед кредиторами.

В умовах трансформаційної економічної системи збільшується фінансова самостій-

ність закладів охорони репродуктивного здоров'я, розвивається ринок медичних послуг. Проте залишається невирішеним питання щодо законодавчого визначення правових гарантій, які забезпечують свободу підприємницької діяльності у сфері охорони репродуктивного здоров'я. Так, конституційне закріплення невід'ємного права приватної власності гарантувало б фінансову незалежність і виробничу самостійність діяльності громадян і медичних закладів різних організаційно-правових форм у сфері охорони здоров'я, захист і недоторканність їх майна, а прийняття уніфікованого закону щодо розвитку охорони здоров'я на етапі переходу до нової системи соціально-економічних відносин сприяло б правовому забезпеченню умов формування ринкових відносин у галузі охорони репродуктивного здоров'я, зокрема:

- обмеженому втручанню держави в підприємницьку діяльність у сфері охорони репродуктивного здоров'я;
- формуванню ефективного механізму управління фінансовими відносинами у сфері охорони репродуктивного здоров'я;
- створенню ефективної системи контролю за фінансовою діяльністю підприємницьких структур у межах чинного законодавства;
- встановленню адміністративно-майнової та кримінальної відповідальності за дії, що завдають моральних та матеріальних збитків суб'єктам підприємницької діяльності у сфері охорони репродуктивного здоров'я;

• перегляду чинного законодавства на предмет встановлення критеріїв соціальної відповідальності суб'єктів підприємницької діяльності за зниження медичної та соціальної ефективності охорони репродуктивного здоров'я.

Основним принципом охорони репродуктивного здоров'я, затвердженим на законодавчому рівні, має бути відповідальність органів державної влади, керівників медичних закладів різних організаційно-правових форм за створення умов, які сприяють збереженню і поліпшенню репродуктивного здоров'я населення України.

Також вважаємо, що необхідно законодавчо визначити соціальну захищеність членів суспільства у випадках погіршення стану репродуктивного здоров'я, рівність щодо отримання гарантованої медичної допомоги шляхом встановлення конкретного об'єму безоплатного медичного обслуговування. Це дозволить стимулювати відповідальність громадян за збереження і поліпшення свого репродуктивного здоров'я.

Література

1. *Програма дій*, адаптована на Міжнародній конференції з питань народонаселення та розвитку, 5-13 вересня 1994 р., м. Каїр. – К., 1997. – 178 с.
2. *Юрій С. І.* Дивергенція фінансів при розгортанні ринкових відносин // *Фінанси України*. – 1996. – № 9. – С. 5-12.

